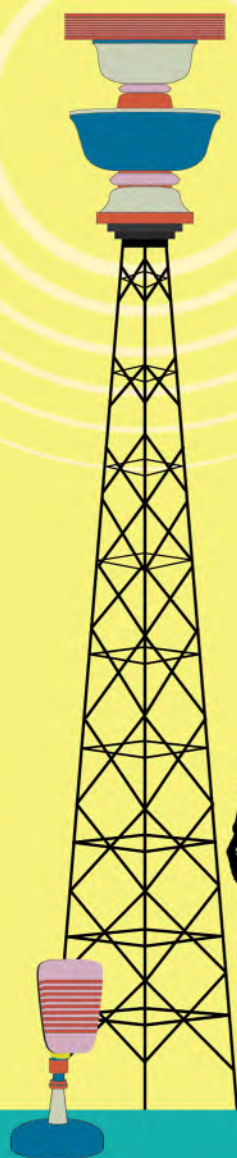

เรดไอ สร้างชาติ

ฉบับพิเศษ
ศิลปวัฒนธรรม

จากเทคโนโลยีวิทยุ
สู่การบอกเสียงการปฏิวัติ
สมัยคณะราษฎร

ศรัญญู เทพสงเคราะห์

เรดิโอ สร้างชาติ

เรดิโอสร้างชาติ

ศรัญญู เทพสงเคราะห์

ราคา 290 บาท

ฉบับพิเศษ

ศิลปวัฒนธรรม

เรดิโอสร้างชาติ

• ศรัญญู เทพสงเคราะห์

พิมพ์ครั้งแรก : มิถุนายน 2569

ราคา 290 บาท

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

ศรัญญู เทพสงเคราะห์.

เรดิโอสร้างชาติ.

กรุงเทพฯ : มติชน, 2569. 232 หน้า.

1. การกระจายเสียงวิทยุ--การเมือง. I. ชื่อเรื่อง.

384.54

ISBN 978-974-02-2021-3

สำนักพิมพ์มติชน | www.matichonbook.com

- ที่ปรึกษาสำนักพิมพ์ : อารักษ์ คคนาท, สุพจน์ แจ่มเร็ว
- ผู้อำนวยการสำนักพิมพ์ : มณฑล ประภากรเกียรติ
- รองผู้จัดการสำนักพิมพ์ : ประภาพร ประเสริฐโสภา, หทัยชนก ชิวโมกข์
- บรรณาธิการอาวุโส : สุภชัย สุชาติสุทธธรรม
- บรรณาธิการบริหาร : ปิยวัฒน์ สีแดงสุก
- หัวหน้ากองบรรณาธิการ : พิรณัฐ เปี่ยมศักดิ์สันติ
- บรรณาธิการเล่ม : ชีรพล บัวกระโทก
- พิสูจน์อักษร : รักษ์ คล่องหิรัญย์
- ออกแบบปก-กราฟิกเลย์เอาต์ : ประภาพร ประเสริฐโสภา
- ศิลปกรรม : จิรัชยา แซ่โจว
- ประชาสัมพันธ์และการตลาด : วิชราพิชญ์ เวชสุริยะกุล, ณัฏชา เขียวกุล, โบนิสา ศรีสิงห์, อรจิรา ว่องรัตนะไพศาล

สั่งซื้อหนังสือจำนวนมากในราคาพิเศษ
ติดต่อที่ บริษัทงานดี จำกัด
โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 3353

 MATICHON
PREMIUM
PRINT

ฝ่าย MATICHON PREMIUM PRINT

บริษัทงานดี จำกัด (มหาชน)

รับผลิตสื่อสิ่งพิมพ์ทุกประเภท

โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 2419, 2424

email: print.matichon@gmail.com

 Matichon Premium Print

ในกรณีที่มีหนังสือมีข้อผิดพลาดจากการพิมพ์
เช่น หน้าขาดหาย หน้าซ้ำ หน้าสลับ เข้าเล่มกลับหัว
กรุณาติดต่อมาที่ email: matichonbook.sales@gmail.com
หรือ inbox: matichonbook เพื่อขอเปลี่ยนเล่มใหม่

จัดทำโดย : บริษัทมติชน จำกัด (มหาชน) 12 ถนนเทศบาลนฤมาล

ประชานิเวศน์ 1 เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 1235

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มติชน 12 ถนนเทศบาลนฤมาล ประชานิเวศน์ 1

เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 2000, 2108

จัดจำหน่ายโดย : บริษัทงานดี จำกัด (ในเครือมติชน)

12 ถนนเทศบาลนฤมาล ประชานิเวศน์ 1 เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 3350-3360

Matichon Publishing House a division of Matichon Public Co., Ltd.

12 Tethsabannueman Rd., Prachanivate 1, Chatuchak,

Bangkok 10900 Thailand

 matichonbook @matichonbook @MatichonBooks

 @matichonbook @matichonbooks matichonbook

สารบัญ

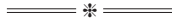
เรดิโอสร้างชาติ

คำนำ	(7)
บทนำ: วิทยุกระจายเสียงสำคัญต่อระบอบใหม่ หลังการปฏิวัติสยาม 2475 อย่างไร	3
เริ่มออกอากาศ: วิทยุกระจายเสียง	
ก่อนการปฏิวัติสยาม 2475	15
การเข้ามาของเทคโนโลยีสื่อสารแบบไร้สาย	
ในประเทศไทย	17
กำเนิดกิจการวิทยุกระจายเสียงในสังคมไทย	29
การควบคุมและกำหนดรายการวิทยุกระจายเสียง	
ของรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์	35
วิทยุกระจายเสียงกับการเฉลิมพระเกียรติ	51
ความท้าทาย	60
การปฏิวัติผ่านคลื่นวิทยุ: วิทยุกระจายเสียงกับ	
ระบอบใหม่ พ.ศ. 2475-2481	71
บทบาทของวิทยุกระจายเสียง	
ในการปฏิวัติสยาม 2475	72
วิทยุกระจายเสียงในช่วงวิกฤตทางการเมือง	
ระยะแรกของระบอบใหม่	77
โครงการขยายสัญญาณการส่งวิทยุกระจายเสียง	85

การส่งเสริมให้วิทยุกระจายเสียงแพร่หลาย ในสังคมไทย	91
การสร้างสำนักใหม่แก่พลเมืองผ่านรายการ วิทยุกระจายเสียง	96
ความท้าทาย	110
กระบอกเสียงในมือผู้นำ: วิทยุกระจายเสียงกับ จอมพล ป. พิบูลสงคราม	123
การบริหารงานวิทยุกระจายเสียง ช่วงทศวรรษ 2480	125
ปัญหาและข้อจำกัดของเทคโนโลยี วิทยุกระจายเสียงในประเทศไทย	135
การส่งเสริมให้ประชาชนมีเครื่องรับ วิทยุกระจายเสียง	148
วิทยุกระจายเสียงกับการสร้างชาติทางวัฒนธรรม	159
สงครามจิตวิทยาทางวิทยุกระจายเสียง ในช่วงสงคราม พ.ศ. 2485-2487	167
การเปลี่ยนแปลงของงานวิทยุกระจายเสียง หลังจอมพล ป. พิบูลสงคราม สิ้นสุดอำนาจ	180
ความท้าทาย	184
บทสรุป	197
<i>ภาคผนวก</i>	
สถิติรายการส่งกระจายเสียงแผนกต่างๆ พ.ศ. 2477-2481	204
<i>บรรณานุกรม</i>	212

คำนำ

เรดิโอสร้างชาติ

หนังสือเรดิโอสร้างชาติมีจุดเริ่มต้นจากผู้เขียนให้ความสนใจกับประเด็นการเปลี่ยนผ่านสังคมและวัฒนธรรมไทยของประเทศสยามในระบอบใหม่ เพื่อขยายพรมแดนความรู้เกี่ยวกับการปฏิวัติสยาม 2475 จนนำมาสู่การวิจัยเกี่ยวกับเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยคณะราษฎร

หนังสือเล่มนี้ปรับปรุงมาจากงานวิจัยเรื่อง “วิทยุกระจายเสียงสมัยคณะราษฎร: เทคโนโลยีการสื่อสารกับอำนาจทางการเมืองหลังการปฏิวัติ 2475” โดยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย บุคลากรสายวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีวิทยุกระจายเสียงกับอำนาจรัฐ ภายใต้บริบทของการผ่านจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไปสู่ระบอบรัฐธรรมนูญ

ผู้เขียนเล็งเห็นว่าวิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อที่ทรงพลังและมีศักยภาพในการเข้าถึงผู้คนจำนวนมาก นับเป็นเครื่องมือสำคัญ

ของรัฐบาลหลังการปฏิวัติสยาม 2475 ในการสร้างสำนักใหม่ แก่พลเมือง รัฐบาลคณะราษฎรได้ใช้เทคโนโลยีนี้สำหรับสร้างความมั่นคงให้แก่ระบอบใหม่ เผยแพร่อุดมการณ์ทางการเมือง รวมถึงเป็นเครื่องมือสื่อสารระหว่างรัฐกับประชาชน การศึกษา ประวัติศาสตร์วิทยุกระจายเสียงจึงช่วยขยายพรมแดนความรู้เกี่ยวกับการปฏิวัติสยาม 2475 ผ่านมุมมองประวัติศาสตร์ เทคโนโลยีที่เชื่อมโยงกับบริบททางการเมืองและอำนาจรัฐ

ในการค้นคว้าหลักฐานสำหรับการทำวิจัยนั้น ผู้เขียนขอขอบคุณหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เป็นแหล่งข้อมูลสำคัญ ได้แก่ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี หอสมุดรัฐสภา ห้องหนังสือหายาก หอสมุดแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุกรมประชาสัมพันธ์ มูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) พิพิธภัณฑ์เสรีไทยอนุสรณ์ และ The Wireless House One Bangkok

ข้อมูลที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนได้คงชื่อบุคคล และการสะกดตัวอักษรตามต้นฉบับของเอกสารและบริบทของยุคสมัย อันสัมพันธ์กับช่วงเวลาก่อนและหลังการยกเลิกบรรดาศักดิ์ รวมถึงการปรับปรุงภาษาไทยในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อ พ.ศ. 2485 ส่วนการระบุศักราชในหนังสือยึดตามเอกสารต้นฉบับ หากข้อมูลเป็นเดือนมกราคม-มีนาคม ก่อนเปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่เป็นเดือนมกราคมใน พ.ศ. 2484 ผู้เขียน

จะระบุศักราชแบบปัจจุบันกำกับไว้ในวงเล็บควบคู่กับศักราชแบบเก่าตามต้นฉบับเสมอ

ผู้เขียนขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ณัฐพล ใจจริง คุณนริศ จรัสจรรยาวงศ์ ดร. วิภาส เลิศรัตนรังษี คุณอัครชัย อังศุโกไคย และคุณบารมี สมาริปัญญา ที่กรุณาเอื้อเฟื้อข้อมูล ตั้งข้อสังเกตจากงานวิจัย รวมถึงการไต่ถามความคืบหน้าของการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้เขียนยังขอขอบคุณมิตรสหายภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ที่มีส่วนสนับสนุนการทำวิจัยทั้งทางตรงและทางอ้อม สุดท้ายผู้เขียนขอขอบคุณสำนักพิมพ์มติชนที่ให้ความสนใจและผลักดันงานวิจัยของผู้เขียนให้กลายมาเป็นหนังสือเล่มนี้

ศรัญญู เทพสงเคราะห์

เรดิโอ สร้างชาติ

บทนำ: วิทยุกระจายเสียงสำคัญต่อระบอบใหม่ หลังการปฏิวัติสยาม 2475 อย่างไร

วันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2477 หนังสือพิมพ์*ประชาชาติ* ตีพิมพ์บทความเรื่อง “อำนาจวิทยุกระจายเสียง” ของ “เรียมเอง” ซึ่งเป็นนามปากกาของมาลัย ชูพินิจ นักเขียนและนักหนังสือพิมพ์คนสำคัญของไทย มาลัยได้กล่าวถึงอำนาจของวิทยุกระจายเสียงที่ช่วยในการอบรมพลเมือง เผยแพร่ข่าวสารและวิทยาการ รวมถึงปลอบขวัญมหาชน โดยชี้ให้เห็นว่าวิทยุกระจายเสียงเริ่มมีความสำคัญต่อประเทศสยามอย่างเด่นชัดเมื่อคราวปราบกบฏบวรเดชในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2476 และเป็นสื่ออย่างดีที่จะสร้างความเข้าใจระหว่างรัฐบาลกับประชาชน ดังที่ผู้นำรัฐบาลได้แสดงสุนทรพจน์ทางวิทยุกระจายเสียงในโอกาสครบรอบ 3 ปีแห่งการปฏิวัติสยาม เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2477 นอกจากนี้ มาลัยยังเรียกร้องให้รัฐมนตรีและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่นำเสนอผลงานที่ได้ดำเนินไปแล้วหรือโครงการที่ราชการจะดำเนินการผ่านทาง

วิทยุกระจายเสียง เพื่อสร้างความเข้าใจและสร้างความหวังแก่
ราษฎรในระบอบใหม่¹

บทความของมาลัยแสดงให้เห็นถึงบรรยากาศของยุคสมัย
ในช่วงหลังการปฏิวัติสยาม 2475 เมื่อผู้คนในสังคมไทยเริ่ม
ตระหนักถึงความสำคัญของวิทยุกระจายเสียงในฐานะเครื่องมือ
สื่อสารแบบใหม่ระหว่างรัฐกับพลเมือง ยิ่งไปกว่านั้น เทคโนโลยี
วิทยุกระจายเสียงยังมีส่วนช่วยเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ความรู้
และความบันเทิง รวมถึงอุดมการณ์ทางการเมืองของรัฐบาล
คณะราษฎรไปสู่สาธารณชนได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง
จนอาจกล่าวได้ว่า วิทยุกระจายเสียงเป็น “กระบอกเสียงการ
ปฏิวัติ” ของรัฐบาลคณะราษฎร

ทั้งนี้ กิจกรรมวิทยุเป็นการสื่อสารโดยใช้คลื่นวิทยุ ประกอบ
ด้วยวิทยุสื่อสารที่ใช้สำหรับการสื่อสารระหว่างบุคคล กับวิทยุ
กระจายเสียงที่ใช้สำหรับการสื่อสารมวลชน วิทยุทั้งสองประเภทนี้
ยังคงใช้อย่างแพร่หลายจนถึงปัจจุบัน² งานวิทยุในประเทศไทย
เริ่มดำเนินการนับตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2450 โดยระยะแรกเป็น
กิจการวิทยุโทรเลขที่ใช้สื่อสารเป็นการภายในเฉพาะทหารบก
และทหารเรือ ส่วนงานวิทยุโทรเลขสำหรับประชาชนทั่วไปเริ่ม
ดำเนินการโดยกรมไปรษณีย์โทรเลข ใช้สำหรับติดต่อกับเรือใน
อ่าวไทย

งานวิทยุของประเทศไทยได้พัฒนามากขึ้นในช่วงปลาย
ทศวรรษ 2460 จนถึงช่วงต้นทศวรรษ 2470 เมื่อรัฐบาลสยาม

ได้ออนสถานีวิทยุโทรเลขที่ศาลาแดงจากทหารเรือมาเป็นของ
กรมไปรษณีย์โทรเลข และเริ่มมีการทดลองใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ
เกี่ยวกับการสื่อสารไร้สายในประเทศไทย ได้แก่ วิद्यุระหว่าง
ประเทศ วิद्यุโทรศัพท์ วิद्यุกระจายเสียง วิद्यุการบิน และวิद्यุ
โทรทัศน์ ในส่วนของกิจการวิद्यุกระจายเสียงนั้น รัฐบาลสยาม
ได้ตั้งสถานีวิद्यุกระจายเสียงถาวรแห่งแรกขึ้นที่พญาไท และเริ่ม
ดำเนินงานกระจายเสียงอย่างเป็นทางการในวันฉัตรมงคลของ
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 7) เมื่อวันที่ 25
กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2473

ภายหลังการปฏิวัติสยาม 2475 รัฐบาลระบอบใหม่ได้ใช้
วิद्यุกระจายเสียงเป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสาร โดยสุวิมล
พลจันทร์ เสนอว่า คณะราษฎรใช้วิद्यุกระจายเสียงเพื่อสร้างควา
นิยม ผ่านการเผยแพร่ความรู้และการชี้แจงให้เกิดความเข้าใจใน
นโยบาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม
ที่ได้ส่งเสริมงานด้านวิद्यุกระจายเสียงมากกว่าสื่อประเภทอื่น
นับตั้งแต่การปรับโครงสร้างการบริหารงานวิद्यุกระจายเสียงให้
มาขึ้นกับกรมโฆษณาการ เพื่อทำงานตามเป้าหมายของรัฐบาล
การให้บริการด้านวิद्यุสาธารณะในพื้นที่จังหวัดต่างๆ อย่าง
ทั่วถึง และที่สำคัญคือ การโฆษณาชวนเชื่อทางวิद्यุกระจายเสียง
ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ผ่านรายการสนทนานายมัน ชูชาติ และ
นายคง รักไทย³

ขณะที่ศราวุฒิ วิสาพรม ชี้ให้เห็นว่า กิจการวิद्यุกระจาย
เสียงหลังการปฏิวัติสยาม 2475 เป็นโครงข่ายการสื่อสารของรัฐ

ที่นำข่าวสารและอุดมการณ์ทางการเมืองในระบบใหม่กระจายไปสู่สังคม โดยรัฐบาลสนับสนุนให้ประชาชนมีเครื่องรับวิทยุส่วนตัว และกระตุ้นให้ติดตามรับฟังวิทยุ ซึ่งสอดแทรกอุดมการณ์ของรัฐในรูปแบบความบันเทิง⁴

ทั้งนี้ การปฏิวัติสยาม 2475 และยุคสมัยของคณะราษฎรเป็นประเด็นที่มีการศึกษาจากวงวิชาการไทยมาอย่างยาวนาน นับตั้งแต่ทศวรรษ 2500 และยิ่งได้รับความสนใจจากนักวิชาการไทยมากขึ้นจากบรรยากาศทางการเมืองภายหลังรัฐประหาร พ.ศ. 2549 ดังสะท้อนได้จากการขยายพรมแดนความรู้เกี่ยวกับการปฏิวัติสยามและประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับยุคสมัยคณะราษฎรอย่างกว้างขวาง

ตัวอย่างเช่น การศึกษาประวัติและบทบาทของสามัญชนทั่วไปที่ได้เข้าไปโอดแค้นบนเวทีการเมืองในระบบใหม่ การศึกษาประวัติศาสตร์จากเบื้องล่างของสามัญชนที่มีส่วนร่วมกับระบบใหม่ การศึกษาการเมืองวัฒนธรรมสมัยคณะราษฎร การศึกษาสถาบันกษัตริย์ในสมัยคณะราษฎร และการศึกษาศิลปะ-สถาปัตยกรรมสมัยคณะราษฎร⁵ ยิ่งไปกว่านั้น นักวิชาการไทยยังพยายามเปิดหลักฐานใหม่ในการทำความเข้าใจวิถีชีวิตของผู้คนในสมัยคณะราษฎร อาทิ สิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันของคนทั่วไปในยุคคณะราษฎรและสิ่งพิมพ์ที่ผลิตโดยคนท้องถิ่น⁶

อย่างไรก็ตาม งานประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยส่วนใหญ่เกี่ยวกับคณะราษฎรศึกษา กลับมิได้ให้ความสำคัญกับประเด็น

เรื่องเทคโนโลยี โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีการสื่อสารอย่าง วิทยุกระจายเสียง ที่มีส่วนเกื้อหนุนและแพร่กระจายกระแส การปฏิวัติออกไปสู่ประชาชนในวงกว้าง กล่าวคือ วิทยุกระจาย เสียงเป็นสื่อที่มีศักยภาพในการเข้าถึงผู้คนจำนวนมากซึ่งก้าวพ้น อุปสรรคเรื่องความรู้หนังสือของผู้รับสาร ต่างไปจากสื่อประเภท หนังสือพิมพ์ ดังนั้น วิทยุกระจายเสียงจึงเป็นเครื่องมือของรัฐบาล ประเทศต่างๆ ในการสร้างสำนึกใหม่แก่พลเมืองที่มีภูมิหลังและ ช่วงชั้นทางสังคมที่แตกต่างกันให้อยู่ร่วมกันภายใต้ประสบการณ์ ชาติเดียวกัน⁷

ทั้งนี้ กิจการวิทยุกระจายเสียงในช่วงหลังการปฏิวัติสยาม 2475 มีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับอำนาจทางการเมือง โดยรัฐบาลระบอบใหม่ได้ใช้เทคโนโลยีนี้มาเป็นเครื่องมือของรัฐ ในการสร้างความมั่นคงให้แก่ระบอบใหม่ การสร้างสำนึกทาง การเมืองแบบใหม่แก่ประชาชนผ่านการเผยแพร่อุดมการณ์ทาง การเมือง รวมถึงใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารระหว่างรัฐกับประชาชน ที่ทรงพลัง

เมื่อพิจารณาการศึกษาประวัติศาสตร์เทคโนโลยีวิทยุ กระจายเสียงของต่างประเทศ ล้วนเสนอว่าวิทยุกระจายเสียง เป็นโครงสร้างพื้นฐานสำคัญของรัฐทั้งในบริบทจักรวรรดินิยม การปฏิวัติ และการสร้างชาติ โดยรัฐใช้วิทยุกระจายเสียงในการ สร้างความชอบธรรมทางการเมือง การโฆษณาชวนเชื่อ และการ เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนระดับมวลชน รัฐ

ในยุโรปใช้เทคโนโลยีวิทยุกระจายเสียงเป็นเครื่องมือปกครองอาณานิคม นับตั้งแต่การควบคุมการไหลเวียนของข้อมูล การควบคุมการค้า การครอบงำทางวัฒนธรรม และการปราบปรามกลุ่มคนพื้นเมืองที่เรียกร่องเอกราช⁸

ส่วนงานที่ศึกษาประวัติศาสตร์วิทยุกระจายเสียงของรัฐนอกยุโรป ต่างพยายามทำความเข้าใจเงื่อนไขการนำเข้า การพัฒนาเทคโนโลยีวิทยุกระจายเสียง รวมถึงผลสืบเนื่องจากการใช้เทคโนโลยีตามบริบทของแต่ละพื้นที่⁹ ซึ่งแนวทางการศึกษาเหล่านี้สามารถนำมาเทียบเคียงและประยุกต์ใช้กับการศึกษาประวัติศาสตร์เทคโนโลยีวิทยุกระจายเสียงของไทยหลังการปฏิวัติสยาม 2475 ได้

เมื่อสำรวจงานที่ศึกษาประวัติศาสตร์เทคโนโลยีการสื่อสารของไทยพบว่ามีงานหลากหลายมิติ นับตั้งแต่งานที่เน้นบรรยายประวัติและพัฒนาการขององค์กรด้านการสื่อสารในประเทศไทย¹⁰ งานที่อธิบายบทบาทของพระมหากษัตริย์และเจ้านายในฐานะองค์ประธานของการเปลี่ยนแปลงด้านการสื่อสารโทรคมนาคม ทั้งการนำเข้าและใช้ประโยชน์เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่¹¹ งานที่ศึกษาบทบาทของรัฐกับการสื่อสารมวลชน ซึ่งส่วนมากสนใจประเด็นการควบคุมสื่อและการใช้สื่อเพื่อเป็นเครื่องมือทางการเมืองของรัฐ¹² และงานที่ศึกษาเทคโนโลยีการสื่อสารโดยเชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง

ตัวอย่างเช่น การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยี

โทรเลขกับการรวมศูนย์อำนาจของรัฐในสมัยรัชกาลที่ 5 หรือ ศึกษาเทคโนโลยีการสื่อสารที่เชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงทาง วัฒนธรรมเมืองของสังคมจีนในกรุงเทพฯ ช่วงสงครามเย็น¹³ แม้ว่างานศึกษาเหล่านี้จะชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของเทคโนโลยี การสื่อสาร ในฐานะที่เป็นเครื่องมือของรัฐและเป็นส่วนหนึ่งของการ สร้างความเป็นสมัยใหม่ทั้งในมิติทางการเมืองและสังคม แต่กลับยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาเทคโนโลยีวิทยุ กระจายเสียงสมัยคณะราษฎรอย่างเป็นระบบ ในฐานะโครงสร้าง พื้นฐานของอำนาจรัฐหลังการปฏิวัติสยาม 2475 ซึ่งมีส่วนสำคัญ ต่อการขับเคลื่อนการเมืองและวัฒนธรรมในสังคมระบอบใหม่

*เรดิโอสร้างชาติ*มุ่งหมายในการเติมเต็มช่องว่างและ ขยายพรมแดนความรู้เกี่ยวกับคณะราษฎรศึกษาและประวัติ- ศาสตร์เทคโนโลยีหลังการปฏิวัติสยาม 2475 ภายใต้คำถามว่า เทคโนโลยีการสื่อสารอย่างวิทยุกระจายเสียงมีความสัมพันธ์ กับอำนาจรัฐสมัยคณะราษฎรอย่างไร โดยให้ความสำคัญกับ บทบาทของวิทยุกระจายเสียงในฐานะโครงสร้างพื้นฐานของรัฐ ความสัมพันธ์ระหว่างวิทยุกระจายเสียงกับการปลูกฝังสำนึก และอุดมการณ์ใหม่ให้แก่พลเมืองในชาติ ตลอดจนข้อจำกัด ทางเทคนิคและความท้าทายของการบริหารจัดการเทคโนโลยี วิทยุกระจายเสียงในสมัยคณะราษฎร

ภาพรวมของ*เรดิโอสร้างชาติ*เริ่มต้นจากการอธิบาย พัฒนาการของเทคโนโลยีสื่อสารแบบไร้สายและการนำเข้าวิทยุ

กระจายเสียงมาสู่สังคมไทย โดยชี้ให้เห็นทั้งมิติทางเทคโนโลยี การบริหารจัดการ และการควบคุมของรัฐก่อนการปฏิบัติสยาม 2475 บทถัดมาเป็นการวิเคราะห์บทบาทของวิทยุกระจายเสียงในฐานะเครื่องมือสำคัญของการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองภายหลังการปฏิบัติสยาม 2475 โดยสำรวจความสัมพันธ์ระหว่างระบอบใหม่กับเทคโนโลยีวิทยุกระจายเสียง การบริหารจัดการและการควบคุมเนื้อหาการกระจายเสียง ตลอดจนการใช้คลื่นวิทยุเพื่อเผยแพร่อุดมการณ์ระบอบใหม่ควบคู่กับความบันเทิง และบทสุดท้ายเป็นการศึกษาวิทยุกระจายเสียงในทศวรรษ 2480 ภายใต้บริบททางการเมืองสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยพิจารณาการปรับโครงสร้างกิจการวิทยุกระจายเสียง เงื่อนไข และข้อจำกัดด้านเทคนิคของวิทยุกระจายเสียง บทบาทของวิทยุกระจายเสียงในการสร้างชาติและการโฆษณาชวนเชื่อ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของกิจการวิทยุกระจายเสียงหลังการสิ้นสุดอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

เชิงอรรถ

¹ เรียมเอง [นามแฝง], “อำนาจวิทยุกระจายเสียง,” *ประชาชาติ* (5 กรกฎาคม 2477), น. 4.

² University of Minnesota Libraries Publishing, *Understanding Media and Culture: An Introduction to Mass Communication* (Minneapolis: University of Minnesota Libraries Publishing, 2016), p. 323.

³ สุวิมล พลจันทร์, “กรมโฆษณาการกับการโฆษณาอุดมการณ์ทางการเมืองของรัฐ (พ.ศ. 2476-2487)” (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531), น. 140-141.

⁴ ทรายูณ์ วิสาพรหม, *ราษฎรสามัญ หลังวันปฏิวัติ 2475* (กรุงเทพฯ: มติชน, 2559), น. 141.

⁵ ดู “บทนำ” ใน ศรัญญู เทพสงเคราะห์, *ราษฎรธิปไตย: การเมืองอำนาจ และทรงจำของ(คณะ)ราษฎร* (กรุงเทพฯ: มติชน, 2562), น. 3-9.

⁶ ดูบทความ “สิ่งของ(คณะ)ราษฎร,” ใน ชาตรี ประกิตนันทการ, *ศิลปะสถาปัตยกรรมคณะราษฎร สัญลักษณ์ทางการเมืองในเชิงอุดมการณ์, พิมพ์ครั้งที่ 2* (กรุงเทพฯ: มติชน, 2563), น. 245-267.

⁷ University of Minnesota Libraries Publishing, *Understanding Media and Culture: An Introduction to Mass Communication*, p. 346.

⁸ Vincent Kuitenbrouwer, “Radio as a Tool of Empire: Intercontinental Broadcasting from the Netherlands to the Dutch East Indies in the 1920s and 1930s,” *Itinerario* 40, 1 (April 2016): 83-103; Martin Lindsay Hadlow, “Wireless and Empire Ambition: Wireless telegraphy/telephony and radio broadcasting in the British Solomon Islands Protectorate, South-West Pacific (1914-1947): political, social and developmental perspectives” (Ph.D. Dissertation, School of Communication and Arts,

The University of Queensland, 2016).

⁹ Wei Lei, "Radio and Social Transformation in China" (Ph.D. Dissertation, Faculty of Arts and Social Sciences, University of Technology Sydney, 2015); Justin Castro, *Radio in Revolution: Wireless Technology and State Power in Mexico, 1897-1938* (Lincoln: University of Nebraska Press, 2016).

¹⁰ กรมไปรษณีย์โทรเลข, *ประวัติและวิวัฒนาการกรมไปรษณีย์โทรเลขครบรอบ 80 ปี พ.ศ. 2426-2506* (พระนคร: โรงพิมพ์ธนาคารออมสิน, 2506); วัชรีย์ สายสิงห์ทอง และคณะ, *กสท โทรคมนาคม ก้าวไกลใต้ร่มพระบารมี* (กรุงเทพฯ: บริษัท กสท โทรคมนาคม จำกัด (มหาชน), 2556)

¹¹ วิทยา ปานะบุตร, "พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน กับงานด้านการสื่อสารคมนาคม (พ.ศ. 2460-2475)" (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527); ปิยนาด นูนาค และคณะ, *รายงานผลการวิจัยเรื่อง พระมหากษัตริย์กับการสื่อสารโทรคมนาคม* (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ, 2553).

¹² สุวิมล พลจันทร์, "กรมโฆษณาการกับการโฆษณาอุดมการณ์ทางการเมืองของรัฐ (พ.ศ. 2476-2487);" ศศิ เสงตะจันทร์, "การเผยแพร่ประชาธิปไตยของรายการสนทนาทางวิทยุระหว่างนายมัน ชูชาติ กับนายคงรักไทย ช่วง พ.ศ. 2484-2486" (วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการสื่อสารมวลชน บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537); ณัฐกมล ไชยสุวรรณ, "สื่อมวลชนกับการสร้างความชอบธรรมของคณะราษฎร: กรณีศึกษาวันชาติ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2482-พ.ศ. 2503" (วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559).

¹³ วิภัส เลิศรัตนรังษี, "โทรเลขกับการรวมศูนย์อำนาจของรัฐในสมัยรัชกาลที่ 5" (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย